

SINIŠA HORVAT
Varaždin

HISTORIJAT VARAŽDINSKE GIMNAZIJSKE EKSTENZE

GESCHICHTE DER »EKSTENZA« AM VARAŽDINER GYMNASIUM

Der enge Verbindung zwischen dem Varaždiner Gymnasium und der Stadt selbst war immer zu spüren, besonders aber zwischen den zwei Weltkriegen. Die Varaždiner «Ekstenza» fand dann ihren Sitz im Gymnasium, woher die ds kulturelle Leben wie auch die Bildungsprozesse beeinflusste.

Ubrzana industrijalizacija, rast složenosti tehničkih i tehnoloških procesa i sve češća potreba za prekvalifikacijom samo su neke osobitosti modernog društva koje su neminovno utjecale na svoje sudionike kod kojih je sve prisutnija potreba za samoobrazovanjem i stjecanjem novih znanja i vještina, nužnih u nadmetanju za radno mjesto i položaj. Zahvaljujući sve većoj potrebi suvremenog čovjeka za informacijom i već spomenutim činjenicama, tijekom prošlog stoljeća u zemljama europskog Zapada počeli su nicali pokreti koji su promovirali dodatno obrazovanje odraslih¹ i njima svojstveni oblici andragoške djelatnosti koji su se razlikovali, ne samo po tradiciji iz koje su ponikli, nego i prema pristupu, organizaciji, principima i metodama rada. U Danskoj je, primjerice, od 1844. djelovala visoka narodna škola zasnovana na principu zajedničkog života i rada nastavnika i polaznika, odakle se takav tip škole proširio u ostalim skandinavskim zemljama. U Velikoj Britaniji je tradicija obrazovanja odraslih kontinuirano prisutna tijekom triju stoljeća i obuhvaćala je razne oblike rada od analfabetskih tečajeva do slobodnog fakultetskog obrazovanja. No sve je više rasla potreba za dopunskim obrazovanjem odraslih izvan redovitog procesa obrazovanja, koje je nužno bilo ograničavano vremenskim i materijalnim mogućnostima zaposlenog čovjeka. Stoga je pokret "rada izvan zidova" upravo u Britaniji potaknuo stvaranje sveučilišnih ekstenzija. One su se s vremenom oblikovale kao zasebne ustanove koje djeluju pod upravljanjem sveučilišta, a kasnije i drugih ustanova.

Pradomovina ekstenzije kao ustanove je dakle Velika Britanija, njeno ishodište je sveučilište u Cambridgeu, dok joj je začetnik profesor James Stuart. On je 1873. osnovao prvu sveučilišnu ekstenziju zamišljenu kao neformalni nastavak izobrazbe nakon završene škole ili fakulteta. Ustanove toga tipa ubrzo su se razvile na ostalim engleskim

sveučilištima odakle su se proširile Europom. Dobro su prihvaćene u sveučilišnim središtima tadašnje Austro-ugarske, a početkom ovog vijeka ta je ideja naišla na plodno tlo i u Hrvatskoj. No njena realizacija ovdje je bila moguća tek nakon obaranja Khuena Hedervarya i političkog poraza njegova režima.

Prva hrvatska sveučilišna ekstenzija nastala je u Zagrebu po uzoru na slična postignuća u Beču i Pragu, na poticaj docenta Alberta Bazale i njegovih istomišljenika. Oni su u proljeće 1907., preko vijeća Mudroslovnog fakulteta, uputili prijedlog Sveučilišnom senatu o priređivanju “pučkih predavanja”.² Strahujući od buntovnog raspoloženja mladih, vlast je ometala njihovo priređivanje sve do studenoga 1912. No, ovo je Pučko sveučilište, organiziranjem javnih predavanja u pokrajini, mnogo učinilo na širenju pučko-prosvjetne djelatnosti izvan Zagreba. U tu svrhu korišten je golemi potencijal razbuktalog pokreta hrvatke mladeži, koji je dijelom potaknut i pozitivnim strujanjima iz Češke. Odande su se, preko naših praških studenata, među hrvatskom mladeži proširile ideje “politike sitnih koraka”, Tomaša Garigue Masaryka. Poučeni češkim primjerom, oni su se pritisku tuđinskog režima nastojali oduprijeti prosvjećivanjem vlastitog naroda. Uz pomoć studentskih klubova nastojalo se u pojedinim gradovima, utemeljiti srednjoškolske ekstenzije. U gradovima poput Splita, Zadra, Rijeke, Pule, Varaždina i Karlovca zagrebački su predavači nailazili na vrlo dobar prijem, a u Istri i Dalmaciji je, zbog njihova specifičnog položaja, njihov dolazak uvijek poslužio kao izraz narodnog otpora austro-mađarskom pritisku.

Početak organizirane pučko-prosvjetne djelatnosti među odraslima u Varaždinu

U Varaždinu su prvi koraci na polju sustavnijeg neformalnog prosvjećivanja odraslih učinjeni 70-ih godina XIX. stoljeća. Središte te aktivnosti bila je narodna čitaonica Dvorana, čije djelovanje ima tradiciju još od preporodnog doba, a u spomenutom su se razdoblju, kao i u vrijeme Preporoda, oko nje također okupljali varaždinski domoljubi. Varaždin je tada, bez obzira na svoju bogatu prošlost, bio omanje provincijsko središte čiji su se stanovnici, uz prevladavajuću poljodjelsku usmjerenost gradske okolice, uglavnom bavili obrtom i trgovinom. Gotovo 1/3 stanovništva bila je potpuno nepismena,³ a zahvaljujući relativno brojnoj njemačkoj manjini,⁴ blizini mađarske granice i politici središnje vlasti, društveni i kulturni život bili su pod jakim germanskim, a znatno manje pod mađarskim utjecajem. Sve se to nužno odražavalo u svakodnevnom životu, u trgovini, kazalištu, na ulici, te na kulturnim i javnim priredbama.⁵

Nezadovoljstvo položajem koji je Hrvatskoj nametnut sklapanjem Nagodbe i opća klima u Gradu, potakli su domoljube na izgrađivanje nacionalne svijesti domaćeg građanstva. Na političkom planu su se, prigodom obiteljskih svečanosti, sastajali po privatnim kućama i gostionicama, dok su na kulturnom planu priređivali posebna predavanja za varaždinske “gospođe i gospođice” sklone “švapčarenju”. Ugledajući se na preporodno doba i slična kulturna nastojanja u Zagrebu,⁶ oni su svojim akcijama nastojali obuhvatiti sve slojeve stanovništva, a posebice žene. Varaždinski su domoljubi pokrenuli ove aktivnosti, kasneći za Zagrebom svega pet mjeseci. Poticaj je davala i u početku osiguravala prostor, čitaonica Dvorana u čijoj je organizaciji 18. III. 1870. prof. dr. Josip Križan održao prvo takvo predavanje na temu “O treptajućem gibanju i o Cortijevh vlakninah u uhu”.⁷ Premda je Dvorana običavala organizirati predavanja samo za svoje

članove, ubuduće su im mogli prisustvovati i ostali, što je osiguralo brojno slušateljstvo. Stoga je, poradi potrebe za većim prostorom, ujesen zatražena dozvola gradskog zastupstva da se predavanja održavaju u prostorima niže realke u južnom krilu novoizgrađene gimnazijske zgrade,⁸ a tadašnji gimnazijski ravnatelj Franjo Bradaška dao je u tu svrhu na rastolaganje novu gimnazijsku dvoranu.⁹

Predavanja su obično održavana petkom, kasnije srijedom u 19 sati, da bi im, zbog radnog vremena, mogli prisustvovati obrtnici koji su, kako se tada smatralo, imali najmanje prilike obrazovati se prema suvremenim potrebama.¹⁰ Kao predavači, uz ostale, najčešće su angažirani profesori varaždinske Gimnazije, koji su ujesen 1870. utemeljili posebno društvo za priređivanje javnih i poučnih predavanja.¹¹ Predavanja su priređivana u proljetnoj i u jesenakoj sezoni, a predavačku sezonu obično je otvarao prof. Križan koji je ujedno bio najzastupljeniji predavač. Tematika predavanja bila je raznorodna, obrađujući probleme s područja kulture, povijesti, jezika, prava i položaja žena, gospodarstva i prirodoslovlja. Jedan od glavnih nositelja ove djelatnosti bio je Dragutin Jagić.¹² Kao predavač, on je, 17. III. 1871. održao predavanje na temu "O 200-godišnjici smrti Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana". Predavanje je slušateljstvo masovno posjetilo i posebno primilo, a time je ujedno u Varaždinu prvi put na ovaj način odana počast ovim povijesnim osobama.¹³ No, pošto je Jagić, umjesto oboljelog Bartola Francelja, postao urednik "Pučkog prijatelja", to je, uz sukobe među članstvom Dvorane, svakako bio jedan od razloga zbog kojih u razdoblju 1872.- 74. predavanja nisu priređivana.¹⁴

Dvorana je 1875. godine nastavila djelovati u novouređenim prostorijama u zgradi starog kazališta, osiguravajući time daleko bolje uvjete za samostalan rad. Kao predavače počelo se angažirati i pripadnike mlađe generacije gimnazijskih profesora, što je još više pridonijelo kvaliteti i zanimljivosti predavanja.¹⁵ Varaždinski tjednik "Pučki prijatelj" od samoga je početka poticao i pratio cjelokupnu ovu aktivnost. U ožujku 1867. pokrenuo ga je i uređivao Bartol Francelj, učitelj na varaždinskoj nižoj realci, kasnije na realnoj gimnaziji. Tjednik je, poput predavanja, nastojao pridonijeti prosvjećivanju i upoznavanju pučanstva s novim dosezima u znanosti, gospodarstvu i kulturi.¹⁶ "Pučki prijatelj" je redovito, početkom predavačke sezone, najavljivao predavanja, a ponekad je unaprijed navodio predviđene teme. Tako je najavio i početno Križanovo predavanje, odajući pritom puno priznanje priređivaču.¹⁷ Od inteligencije je tražio da poučava narod o gospodarskim i drugim važnim temama, te da mu tumači odgovarajuću, za njih vezanu, literaturu.¹⁸ Naglašavao je i potrebu djelovanja na selu, gdje je za takvu vrstu aktivnosti odaziv još bio vrlo loš.¹⁹ Povremeno je, po uzoru na zagrebački Vienac, predavanja prenosio i u cijelosti.²⁰

Kad je sredinom veljače 1877. uslijedila nova najava predavačke sezone, ograničen je do tada uvijek dobar i slobodan posjet predavanjima.²¹ Varaždinski povjesničar Krešimir Filić razloge za to, između ostalog, vidi u priređivanju plesova za članstvo nakon predavanja.²² Od jeseni 1877. Dvorana je prestala priređivati javna predavanja, na što je vjerojatno utjecalo i spajanje Dvorane i Kazina, kluba varaždinskih Nijemaca, što se vremenski podudara s prestankom priređivanja javnih predavanja.

Zamiranjem ove izuzetno značajne prosvjetne aktivnosti, sljedećih 40-ak godina, Varaždinu nedostaje sustavno neformalno pučko prosvjećivanje. Povremeno su poduzimane pojedinačne i ograničene aktivnosti vezane uz struku ili usko specijaliziranu tematiku poput one koju je 90-ih godina XIX. stoljeća provodio prof. Adolf Jurinac.

Kao narodno-gospodarski izvjestitelj, on je pridonio unapređivanju gospodarstva, posebno poljodjelstva, na ovom području. U svojstvu predsjednika Obrambenog povjerenstva protiv filoksera, aktivno se uključio u njeno suzbijanje,²³ razvijajući i gospodarstvo kao drugu zadaću Povjerenstva.²⁴ Obilazio je kotare u svojoj nadležnosti i držao pučanstvu predavanja o: filokseri, žitnoj rđi i snijetima, oidiumu, trsnoj grinji, koleri domaće peradi, te o svilarstvu i pčelarstvu, nastojeći pridonijeti i podizanju opće razine prosvijećenosti.

Djelatnost Akademskog društva "Tomislav"

Sljedeće razdoblje u razvoju organiziranog pučkog prosvjećivanja u Varaždinu vezano je uz rad Pučkog sveučilišta. Temelje su mu položili djelatnici Akademskog društva "Tomislav" koje su, pod imenom studentskog kluba "Fidelitas", 1905. godine, osnovali varaždinski "akademičari".²⁵ Oni su nastojali iskoristiti sveukupnu situaciju nastalu u Monarhiji nakon liberalizacije političkog života 1917. godine, te su u razdoblju 1917.- 19. pokrenuli bogatu pučko-prosvjetnu djelatnost kojom su nastojali širiti i vlastite socijalne i političke ideje. Djelovati su počeli upravo u vrijeme kad je zagrebačko Pučko sveučilište bilježilo pad djelatnosti.²⁶

Njihovo djelovanje na pučko-prosvjetnom području započelo je priređivanjem glazbeno-dramske večeri, 28. IX. 1917.²⁷ U početku su u gradskom kazalištu priređivana pojedinačna javna predavanja u trajanju od jedan sat. Uz domaće predavače, na koje se Varaždin uvijek nastojao oslanjati,²⁸ dovođeni su i predavači iz Zagreba. "Akademičari" su nastojali svojom djelatnošću obuhvatiti što šire područje i što veći broj ljudi, pa je u prvih godinu dana djelovanja održano 46 predavanja u Varaždinu i 81 u okolnim selima.²⁹ Postignut je odaziv od prosječno 200 slušatelja po predavanju u gradu, te 150-400 na selu,³⁰ a značajan je uspjeh postigla i akcija za suzbijanje "švapčarenja".³¹ Od jeseni 1918. priređivani su i ciklusi predavanja,³² u nastojanju da se pojedine teme obrade s raznih stajališta. Broj predavanja sljedećih je godina opadao zbog nemira i prevrata koji je uslijedio nakon rata,³³ ali i zbog činjenice da je tada već počela djelovati Varaždinska gimnazijska ekstenza.³⁴ Obradivane teme bile su vezane uz poboljšanje gospodarskih i higijenskih prilika, a predavači su bili liječnici, svećenici, književnici, publicisti, muzealci, studenti, srednjoškolski i sveučilišni profesori i slikari. Jedan od važnijih ciljeva, koje su si oni postavili, bilo je suzbijanje nepismenosti. Uspješno su organizirani tečajevi za ranjene vojnike u bolnici i radnike u tvornici stolaca, a vodili su ih srednjoškolci.³⁵ U selima je primjenjivana metoda vođenja tečajeva od strane pismenih seljaka, što je u nekim mjestima urodilo vrlo dobrim rezultatima. Uz nastupe "Tomislavovog" pjevačkog zbora, održavana su predavanja i u Čakovcu, Križevcima, Krapini i Koprivnici.³⁶

Osim navedenih aktivnosti, priređivani su koncerti, a dugo je vođena i borba za utemeljenje varaždinske pučke knjižnice.³⁷ Uređeno je nekoliko putujućih knjižnica sa 70-150 knjiga, koje su tijekom zime u posebnim ormarićima slane u okolna sela.³⁸ Od rujna 1918. do svibnja 1919. godine "Tomislav" je organizirao produžnu večernju školu za trgovačku naobrazbu i učenje stranih jezika.³⁹ Nakon rata uspjeli su pokrenuti izdavačku djelatnost pokretanjem biblioteke pučkih predavanja.⁴⁰ No, zbog velikih troškova tiskanja i papira izdane su samo 2 brošure.⁴¹ 1919. "Tomislav" je pokrenuo i

mjesečnik za promicanje pučko-prosvjetne djelatnosti “Naše doba”, ali je manjak novca otežavao i njegovo izdavanje, pa je 1920. on postao službeno glasilo zagrebačkog Prosvjetnog saveza, da bi tijekom godine prestao izlaziti.⁴²

Nositelji ove bogate kulturno-prosvjetne djelatnosti, nažalost, su nailazili na niz smetnji u svom radu. Progonio ih je austro-ugarski režim koji je, želeći spriječiti proklamiranje njemu nepoželjnih ideja, cenzurirao i zabranjivao pojedine aktivnosti i ometao njihov rad. Organizatorske poslove, analfabetske tečajeve i rad putujućih knjižnica “akademičari” su u nedostatku novca nastojali obaviti uz što manje troška ili su ih pokrivali vlastitim sredstvima. Prisiljeni su naplaćivati ulazninu i tražiti besplatne predavače. No, ova razgranata i bogata djelatnost imala je kao cilj približiti Europi ova u mnogočemu zaostala područja. Taj široki pokret mladeži koji ju je nosio, pokušao je svojim djelovanjem podići opću obrazovnu razinu ovdašnjeg pučanstva kako bi na taj način potaknuo oblikovanje njegove nacionalne svijesti i pomogao u njegovom otporu pritiscima izvana.

Varaždinska gimnazijska ekstenza

Akademsko društvo “Tomislav” najintenzivnije je djelovalo u razdoblju od 1917. do 1922. a opstalo je sve do 1927. godine. Njegovu djelatnost je, oslanjajući se prvenstveno na domaće intelektualne potencijale, uspješno nastavila Varaždinska gimnazijska ekstenza. Njezin pokretač bila je skupina mladih profesora varaždinske Gimnazije, koji su se već isticali i sudjelovali u aktivnostima Akademskog društva “Tomislav”. Među njima posebno su se isticala imena poput: Krešimira Filića, Franje Koščeca, Milana Kamana i Vladimira Deduša, koji su svoj trag ostavili ne samo u međuratnoj povijesti Gimnazije već i na mnogim drugim područjima. Pučko-prosvjetna djelatnost čvršće je vezana uz Gimnaziju, pa su na taj način, bez sumnje, osigurani daleko bolji uvjeti za njezino odvijanje, te kontinuiranost i sistematičnost u njenom provođenju. Potaknuti savjetima profesora Alberta Bazale, pionira pučkog prosvjećivanja na ovim prostorima, spomenuti su profesori u zimskim mjesecima 1920. pokrenuli rad “Pučkog sveučilišta”, koje su nazvali Ekstenza.⁴³ U razdoblju od 25. siječnja do 10. travnja 1920. godine ova skupina entuzijasta organizirala je u prostorijama više djevojačke škole ukupno osam javnih predavanja koja u početku nisu izazvala preveliko zanimanje građanstva, premda to svojom kvalitetom nisu zaslužila. No pravna osnova za djelovanje Ekstenze dobivena je tek nakon što je Povjereništvo za prosvjetu i vjeru zemaljske vlade u Zagrebu, 19. svibnja 1920. godine, donijelo Okružnicu kojom je propisano uređivanje srednjoškolskih ekstenzija. Među najuspješnijima u ovom prvom razdoblju pokazale su se ekstenzije koje su u to doba počele djelovati u Varaždinu i u Požegi. Prema navedenoj Okružnici, glavna je namjera pokretača bila “da naše škole svoje djelovanje ne ograniče na uski okvir školskih soba, već da luč prosvjete nose van u onaj dio naroda kojem sistematski rad tih škola nije na usluzi”⁴⁴ Premda su to bile ekstenzije, one su imale određenu organizacijsku samostalnost koja se očitovala u postojanju Upravnog odbora kao posebnog rukovodećeg tijela, izradi vlastitih pravila o radu, te raspolaganju posebnim financijskim sredstvima.

Odbor Varaždinske gimnazijske ekstenze izabran je na sjednici gimnazijskog profesorskog zbora, održanoj krajem listopada 1920. godine. Kao predsjednik odbora izabran je tadašnji ravnatelj varaždinske Gimnazije profesor Josip Lacković. Profesor Kre-

šimir Filić postao je tajnik, a Vladimir Deduš blagajnik. U rad odbora uključeni su kao članovi profesori: Franjo Košćec, Matej Potočnjak, Franjo Galinec, Pero Magerl i Stjepan Kropcek.⁴⁵ Oko ove jezgre ubrzo se okupila varaždinska inteligencija, posebice liječnici i pravnici, što je jamčilo raznovrsnost i u sadržaju i oblicima rada. Predavanja su u početku obično održavana nedjeljom popodne u “risaoni”, tada najvećoj gimnazijskoj dvorani, a oglašavana su plakatima i u novinama. Također su priređivana predavanja na selu, organizirani tečajevi za opismenjavanje,⁴⁶ a kasnije, seoske školske kuhinje i higijensko-domaćinski tečajevi.⁴⁷ U cilju postizanja što veće atraktivnosti pučkih predavanja u predavaoni je, uz novčanu i materijalnu pomoć donatora, provedena električna rasvjeta,⁴⁸ a zimi 1921.–22. nabavljen je projekcijski aparat,⁴⁹ čime su predavanja bila vizualno obogaćena,⁵⁰ te slušateljstvu učinjena zanimljivijim i prihvatljivijim. Od 1922. godine priređivana su posebna predavanja za srednješkolску mladež i polaznice više djevojačke škole u uršulinskom samostanu.⁵¹ Nakon što je Ekstenza ostala bez svog prvog predsjednika, profesora Josipa Lackovića, na tu je dužnost poslije njegove smrti, Odbor 24. lipnja 1922. godine, izabrao profesora Franju Košćeca.⁵²

Od 1923. godine sve se više pozornosti pridavalo promidžbi, a u radu se nastojalo angažirati što više građana,⁵³ dok su u selima, kao povjerenici, bili angažirani mjesni učitelji. Broj priređenih predavanja iz godine u godinu bilježio je porast, a počelo se priređivati i cikluse predavanja⁵⁴, od kojih je neke slušateljstvo posebno dobro prihvatilo.⁵⁵ Predavanja su sve češće upotpunjavana dijapozitivima ili filmom, što je povoljno utjecalo i na porast broja posjetitelja. Ekstenza je svojim djelovanjem obuhvatila i najmlađe za koje je učiteljica Kristina Kaman pričala priče popraćene dijapozitivima i svjetlosnim slikama. Djeca su to i na selu i u gradu prihvaćala s velikim zanimanjem i podržavala masovnom prisutnošću.⁵⁶

Posebno značenje je imala Ekstenzina akcija priređivanja Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina, koja je sredinom srpnja 1923. godine, postavljena u prostorima varaždinske Gimnazije, s namjerom da se javnosti predstavi veliko kulturno-povijesno bogatstvo varaždinskog područja. To je bila prva izložba ove vrste u tadašnjoj Kraljevini SHS, koja je izazvala veliko zanimanje građanstva i stručnih krugova te potaknula utemeljenje varaždinskog Muzealnog društva koje je uz potporu Ekstenze počelo djelovati s ciljem da se u Varaždinu utemelji Muzej.⁵⁷ Na njenoj su se realizaciji posebno angažirali Ekstenzini aktivni djelatnici, profesori povijesti Krešimir Filić i Adolf Wisert.⁵⁸ U ovom je razdoblju Ekstenza uspostavila vrlo uspješnu suradnju s varaždinskom zdravstvenom službom i netom osnovanom Bakteriološkom stanicom. Zajedno su djelovali na poboljšavanju higijenskih uvjeta, suzbijanju zaraza kod ljudi i životinja,⁵⁹ te na zdravstvenoj prevenciji.⁶⁰ U tu svrhu su, osim javnih predavanja, prikazivali obrazovne filmove⁶¹ i priređivali higijenske izložbe. Poseban dojam su ostavile izložba “Zaštita majke i djeteta” postavljena u gradskom kazalištu 16.–30. studenog 1924. i velika higijenska izložba priređena u zgradi “Horvatić” od 6. siječnja do 15. veljače 1930. Obje su bile redovito popraćene ciklusima sadržajno odgovarajućih predavanja.⁶² Da bi se osigurala stalnost suradnje u Ekstenzi, brinuli su se profesori prirodoslovlja, a gradski fizik Hinko Blau preuzeo je obvezu osiguravanja predavača među liječnicima.⁶³

Tijekom školske godine 1924/25. Ekstenza je dosegla maksimum u svom radu. To se očituje u broju priređenih poučnih predavanja⁶⁴ i raznovrsnosti dotad ostvarenih aktivnosti. Razvijana je uspješna suradnja s kulturno-prosvjetnim djelatnicima u Čakovcu, gdje se također nastojalo pomoći utemeljivanju Pučkog sveučilišta,⁶⁵ a u mnogim je zagorskim i međimurskim mjestima s vremenom potaknut rad čitaonica i prosvjet-

nih odbora.⁶⁶ Utemeljen je i posebni odbor sa zadaćom da priredi proslavu "Tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva".⁶⁷ Ekstenzini su djelatnici u mnogočemu pomogli priređivanju te trodnevne proslave koja je počela u subotu 14. studenog 1925. godine koncertom pjevačkog društva "Tomislav" Ovdje su tada bili predstavljeni skladatelji preporodnog razdoblja. Sljedećeg dana održan je spomen na Vatroslava Jagića i otkrivena spomen-ploča na njegovoj rodnoj kući, a u ponedjeljak 16. studenoga, uz prisustvo uzvanika, predstavnika vlasti i građanstva, svečano je otvoren varaždinski Muzej.⁶⁸ Na početku školske godine 1927./28. Ekstenzi je, kao priznanje za njezin rad, dodijeljena novčana nagrada iz Kraljevskog fonda Kraljevine SHS.⁶⁹ Zahvaljujući poticaju iz Zagreba, Ekstenza je u razdoblju od 2. do 12. veljače 1928. godine, priredila Prosvjetni tjedan. S uspjehom je tada ostvareno promicanje hrvatske knjige, što su si organizatori postavili kao jednu od zadaća.⁷⁰ Tijekom "tjedna" priređena su i posebna popratna predavanja sadržajno vezana uz temu i ostvarena je suradnja većine varaždinskih društava.⁷¹

S obzirom da su ju vodili njezini profesori, Varaždinska gimnazijska ekstenza također je bitno utjecala na život i rad u samoj Gimnaziji. Osim javnih predavanja, namijenjenih gimnazijalcima, ona je potakla i osnivanje "radnih zajednica" učenika, dodatnih nastavnih aktivnosti namijenjenih daljnjem razvoju nadarenih učenika i njihovih sklonosti.⁷² Ekstenza je također, na vlastiti trošak, obnovila izdavanje gimnazijskih Izvješća koja su profesori sami redigirali i uređivali.⁷³ U obnovljenom izdanju Izvješćima je bitno povećana kvaliteta, te su obogaćena radovima profesora i učenika kako bi se izbjegla njihova dotadašnja zamorna službenost i preopterećenost statistikom. U svrhu poboljšanja suradnje između Gimnazije i roditelja čija su je djeca pohađala, Ekstenza je najprije potakla održavanje masovnih roditeljskih sastanaka, a potom je, s istim ciljem, pokrenula rad posebne udruge pod nazivom Zajednica doma i škole.⁷⁴

Desetogodišnjica Varaždinske gimnazijske ekstenze obilježena je 13. travnja 1930. godine svečanom akademijom održanom u dvorani gradskog kazališta, kojoj je uz uzvanike prisustvovalo brojno građanstvo.⁷⁵ Pregled cjelokupnog desetogodišnjeg djelovanja u zasebnom je referatu iznio njezin tadašnji predsjednik profesor Milan Kaman. Iz podnesenog referata vidjelo se da je u proteklom razdoblju Varaždinska gimnazijska ekstenza organizirala petsto petnaest predavanja, od čega sto četrdeset u užoj i široj varaždinskoj okolini.⁷⁶ Ti podaci također potvrđuju činjenicu da je značenje njezina djelovanja znatno prelazilo granice samoga Varaždina. Akademija je zaključena predavanjem Ekstenzinog idejnog začetnika dr-a Alberta Bazale na temu "Može li čovjek živjeti bez ideala".

Uvođenjem monarhističke diktature kralja Aleksandra u sljedećem su se razdoblju izmijenile okolnosti pod kojima je Ekstenza djelovala. 1929. godine Zakonom o narodnim školama detaljnije su utvrđeni uvjeti utemeljivanja, te općenito rad i organizacija srednjoškolskih ekstenzija. To je neminovno izazvalo stagnaciju u njihovu djelovanju, jer su time ekstenzije još čvršće vezane uz matične ustanove i posredno stavljene pod kontrolu režima. To potvrđuje i činjenica da je ravnatelj varaždinske Gimnazije, kao režimu odgovorna osoba, obvezno preuzimao dužnost predsjednika Ekstenze,⁷⁷ što se neminovno odrazilo na njezin rad.⁷⁸ Nužno je istaknuti da su se već potkraj dvadesetih godina predavanja sve češće održavala samo u Varaždinu, dok je broj predavanja namijenjenih seoskim sredinama drastično opadao. Ista pojava svojstvena je i ukupnom broju priređenih predavanja,⁷⁹ a Ekstenzine aktivnosti sve su više gubile na raznolikosti. Izgubljena je i veza s pučkim sveučilištem u Čakovcu, a sve češće su izostavljana i

posebna predavanja za mladež. Istovremeno se broj predavača angažiranih izvan Varaždina neprestano povećavao. Izostala je financijska potpora pokrajinske uprave iz Zagreba, pa je Ekstenza ovisila samo o varaždinskim sponzorima: gradskoj općini, industriji, bankama i građanima Varaždina.

Ekstenzin odbor školske godine 1930/31. donio je odluku o promjeni njezina imena u Varaždinsko pučko sveučilište.⁸⁰ Premda su to objašnjavali “opravdanom željom velikog dijela naše publike”, vjerojatnije je međutim da se to zbilo pod utjecajem gore spomenutih okolnosti. U skladu s tim izrađena su nova pravila koja je Ministarstvo prosvjete odobrilo 20. prosinca 1930. godine. Upravni odbor u novim uvjetima činili su profesori: Milan Kaman kao predsjednik, Ante Neimarević kao tajnik, Vladimir Deduš kao blagajnik, te odbornici dr. Josip Bogner, profesori Zvonimir Čeliković, Krešimir Filić i Adolf Wissert, dok je dužnost knjižničara obnašao profesor August Fitze. Ekstenzina knjižnica tada je sadržavala sto šezdeset i osam djela i tisuću sedamsto trideset i šest dijapozitiva.⁸¹ Uz Upravni odbor djelovao je i Savjetodavni skup građana⁸² koji su obično činili najzastupljeniji domaći predavači. Nezaobilazan doprinos Ekstenzinu radu u svojstvu članova tog tijela, godinama su davali varaždinski liječnici Aleksander Ernst i Ernest Krajanski, ljekarnik Artur Krajanski, odvjetnik Nikola Pečornik, učiteljica Lucja Persoli i upravnik Bakteriološke stanice Miroslav Posmodi. Sljedeće školske godine za tajnika je izabran profesor Slavko Rozgaj koji je premješten iz karlovačke gimnazije gdje je, sudjelujući u radu tamošnjeg Prosvjetnog odbora, stekao bogato iskustvo na području pučkog prosvjećivanja. Usprkos tome broj predavanja i dalje je opadao, pa ih je 1930/31. godine održano svega dvadeset i šest, a sljedeće samo šesnaest.⁸³ Kamanov prijedlog o pokretanju tečajeva iz pojedinih suvremenih disciplina nije bilo moguće oživotvoriti jer se, između ostalog, prijavio premali broj polaznika.⁸⁴ Nakon premještanja Milana Kamana na dužnost ravnatelja gimnazije u Novoj Gradiški, ujesen 1933. godine,⁸⁵ djelatnost Pučkog sveučilišta sve je više zamirala.⁸⁶ Sve se svodilo na povremeno organiziranje ponekog predavanja koje su uglavnom održali predavači iz Zagreba, dok su sve više izostajali domaći koji su dotad nosili rad ove ustanove. Postupno je izgubljena veza sa slušateljstvom, pa se, školske godine 1935/36. uz obilježavanje 80-godišnjice Nikole Tesle, broj predavanja smanjio na svega tri,⁸⁷ dok se u godinama 1937./38. i 1938./39. ona uopće nisu održavala.⁸⁸

Razloga za takvo stanje bilo je više. Uz već spominjani pojačani pritisak jugoslavenskog režima, dio odgovornosti valja pripisati nedovoljnom zanimanju novog gimnazijskog rukovodstva za tu vrstu djelatnosti. U spomenutim okolnostima i dotadašnji nositelji pučko-prosvjetne djelatnosti, zamoreni otežanim uvjetima u kojima su radili, angažirali su se na nekim drugim područjima, posvećujući se više znanstvenom radu i struci.

Pokušavajući na kraju kvantitativno izraziti postignuća Varaždinske gimnazijske ekstenze - Varaždinskog pučkog sveučilišta, nužno je ustvrditi da je, uz veliku raznolikost i bogatstvo drugih aktivnosti, ukupan broj predavanja koja su održana u njezinoj organizaciji tijekom dvadesetak godina njenog djelovanja iznosio šesto dvanaest predavanja, od čega ih je tristo osamdeset i sedam održano u Varaždinu. U usporedbi s podacima iznesenim u referatu profesora Kamana povodom desetogodišnjice rada, rezultati posljednjih deset godina su poražavajući, tim više što je u tom razdoblju izostalo sve ranije prisutno bogatstvo ostalih aktivnosti. Održano je nepunih stotinjak predavanja, od kojih svega dvanaest izvan Varaždina, pa se u djelovanju Varaždinske gimnazijske ekstenze očituje jedan sasvim logičan slijed. Ona je dakle imala svoj uspon, ali i

svoj pad. No, nepobitna je činjenica da je u razdoblju između dvaju svjetskih ratova odigrala nezaobilaznu ulogu na području neformalnog obrazovanja najširih slojeva pučanstva ovoga kraja, te da je bila jedan od ključnih čimbenika u razvoju kulturne, društvene i prosvjetne djelatnosti u Varaždinu.

Ukupan broj Ekstenzinih predavanja u pojedinim razdobljima

Akademsko društvo "Tomislav" 1917.-21.	Varaždinska gimnazijska ekstenza 1920.-31.	Varaždinsko pučko sveučilište 1931.-41.	Ukupno
122	515	97	612

SAŽETAK

Varaždinska gimnazijska ekstenza nositelj je neformalnog obrazovanja i ključni čimbenik u kulturnom i društvenom životu međuratnog Varaždina. Svoj rad započela je 1920. godine, na temeljima koje su postavili organizatori javnih predavanja okupljeni oko narodne čitaonice "Dvorane" 70-ih godina 19. st. i "akademičari" okupljeni u Akademskom društvu "Tomislav", krajem I. svj. rata. Njeni su utemeljitelji i nosioci bili gimnazijski profesori oko kojih se okupila varaždinska inteligencija, uglavnom liječnici i pravnici.

U prvih desetak godina Ekstenza je razvila bogatu kulturno-prosvjetnu aktivnost, organizirajući poučna predavanja, cikluse predavanja, analfabetske tečajeve i priče za djecu u Varaždinu i njegovoj okolici. Organizirala je i sudjelovala u organiziranju niza kulturnih manifestacija, poput Kulturno-povijesne izložbe grada Varaždina 1923. godine, Tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva 1925. godine, te Prosvjetnog tjedna 1928. godine. Uspješno je surađivala s varaždinskom zdravstvenom službom, sa sebi sličnim ustanovama u zemlji, pomagala je osnivanje i rad raznih udruga i pozitivno utjecala na rad i aktivnosti varaždinske Gimnazije.

Promjenom okolnosti u kojima je djelovala nakon uvođenja monarhističke diktature, Ekstenza je pod izmijenjenim nazivom (Varaždinsko pučko sveučilište) počela zapadati u krizu koja se očitovala u smanjenju raznolikosti njenih akcija i u drastičnom opadanju ukupnog broja priređenih predavanja.

ZUSAMMENFASSUNG

Die «Ekstenza» am Varaždiner Gymnasium war nicht nur der Träger der unformellen Ausbildung in der Zeit zwischen zwei Weltkriegen, sondern spielte auch eine wichtige Rolle wie im kulturellen, so auch im gesellschaftlichen Leben der damaligen Stadt Varaždin. Die Ideen der Veranstalter der öffentlichen Vorlesungen in der Volksbibliothek «Dvorane» in den 70-er Jahren des 19. Jhs., wie auch diejenigen der sog. «Akademiker», die Ende des Ersten Weltkrieges in der akademischen Gesellschaft «Tomislav» wirkten, kamen 1920 durch die «Ekstenza» in Erfüllung. Die Gründer und die Träger all der

Tätigkeiten waren die Gymnasiallehrer, um die sich die Varaždiner Intelligenz, vor allem Ärzte und Rechtswissenschaftler, versammelte. Die erste zehn Jahre prägten verschiedene kulturelle und bildende Tätigkeiten aus. Es wurden bildende Vorlesungen, Zyklenvorlesungen, Kurse für Analphabeten und Erzähler, die Kinder wie in Varaždin so auch in der Umgebung organisiert. Sie haben auch an vielen kulturellen Veranstaltungen teilgenommen oder bei der Organisation von denen mitgemacht (Kulturgeschichtliche Ausstellung der Stadt Varaždin 1923; 1000 Jahre des Kroatischen Königreichs 1925; Bildungswoche 1928). Sie pflegten gute Kontakte zu den ähnlichen Gemeinschaften im Lande und unterstützten die Gründung der neuen, was einem positiven Einfluss auf die ganze Tätigkeit des Varaždiner Gymnasiums ausübte.

Nach der Einführung der monarchistischen Diktatur, riet die «Ekstenza» in Krise. Von da an wirkten sie unter dem Namen «Varaždinsko pučko sveučilište». Es wurden immer weniger Veranstaltungen organisiert und von einer Verschiedenheit war es noch kaum zu sprechen.

BILJEŠKE

¹Bili su to pokreti poput: pokreta za radničko obrazovanje u Njemačkoj, pokreta za narodno obrazovanje u Francuskoj, pokreta visokih narodnih škola u skandinavskim zemljama, te pokreta mehaničkih instituta u SAD-u.

²Hodimir Sirotković: "50 godina obrazovnog djelovanja Narodnog sveučilišta grada Zagreba", 80 godina Pučkog - Narodnog sveučilišta grada Zagreba, Zagreb 1987.

³Na temelju popisa stanovništva s obzirom na stanje od 31. XII. 1880. godine u Varaždinu je zabilježeno 11445 žitelja, od kojih je potpuno nepismeno 3239. dok ih još 197 zna čitati ali ne i pisati.

⁴Prema navedenom popisu stanovništva u Varaždinu je živjelo 866 Nijemaca.

⁵Janez Trdina: Bachovi huzarji in Iliri - Spomeni iz moje profesorske službe na Hrvaškem (1853.- 1867.), Ljubljana 1903.

⁶K. Filić: "Javn predavanja u Varaždinu od 1870. do 1877. godine" Pedeset godina narodnog sveučilišta Varaždin 1917-1967. Varaždin 1967. str. 78

U Zagrebu su takve aktivnosti započete 1869. godine.

⁷R. Horvat : "Povijest grada Varaždina", Varaždin 1993. str. 364

⁸K. Filić: "Javna predavanja u Varaždinu od 1870. do 1877. godine" Pedeset godina narodnog sveučilišta Varaždin 1917-1967. Varaždin 1967. str. 80

⁹R. Horvat : isto, str. 365

¹⁰"Pučki prijatelj" br. 38, od 16. XI. 1871.

¹¹R. Horvat : isto, str. 365

Spomenuto Društvo je počelo djelovati početkom studenoga 1870. godine

¹²Dragutin Jagić je bio brat čuvenog slaviste Vatroslava Jagića.

¹³R. Horvat : isto, str. 366

¹⁴K. Filić: isto, str. 81

¹⁵Tako je suplent Leonardo Jurmić, 20. XII.1876. godine, održao predavanje "Grčke žene u heroičko doba" koje je, zahvaljujući svojoj kvaliteti i ljepoti jezika kojim se predavč služio, uočeno i hvaljeno od slušateljstva. Njegov kolega, kasnije čuveni prirodoslovac, Adolf Jurinac 28. II. 1877. predavao je na temu "O trakavicah, o svrabu, o sujedih te drugih zanimljivih pojavah iz praktičnoga životinjstva".

¹⁶Pri ostvarivanju tog cilja Bartolu Francelju u mnogočemu je pomoglo njegovo učiteljsko iskustvo.

¹⁷Pučki prijatelj” br. 8, od 17. III. 1870.

¹⁸Pučki prijatelj” br. 38, od 13. X. 1870.

¹⁹Prema svemu do sad poznatom, samo je u Vinici u studenom 1870. održano jedno predavanje.

²⁰Tako je primjerice predavanje Dragutina Vučnika, održano 27. IX. 1871. na temu “Stan s obzora na zdravlje”, prenio u cijelosti u sljedeća 3 broja, ocjenjujući ga očito važnim i za one koji mu nisu mogli prisustvovati.

²¹Na predavanja su tada pozvani samo članovi Dvorane, zatim pjevačkog društva “Vila” i posebno pozvani gosti, što do tada nije bilo uobičajeno.

²²K. Filić: isto, str. 82

²³Prof. Jurinac uključio se već 1882. godine, dok je spomenutu dužnost predsjednika Obrambenog povjerenstva protiv filoksera obnašao od 1889. godine.

²⁴A. Jurinac: “Filokserno povjerenstvo županije varaždinske”, Viestnik filoksernoga povjerenstva županije varaždinske God. II.- br. 1, Varaždin 1891.

²⁵B. Svoboda: “Narodna revolucionarna omladina za Prvog svjetskog rata u Varaždinu” (Rukopis se čuva u varaždinskoj Knjižnici i čitaonici Metel Ožegović.)

Svoboda navodi kako je 1905. godine osnovan prvi akademski klub “Fidelitas” sa oko dvadesetak članova, a formirao se od gimnazijskog pjevačkog kluba “Kreštalica”.

²⁶B. Svoboda: “Pučko sveučilište u Varaždinu (1917 - 19)”, Prilozi historiji Varaždina 1967. Varaždin 1967.

Tome su svakako pridonijeli ratni uvjeti, problemi s prostorom i sve slabiji odaziv slušateljstva.

²⁷A. Kovačić: “Pedeset godina narodnog sveučilišta u Varaždinu”, Pedeset godina narodnog sveučilišta u Varaždinu (1917.1967.), str. 63

²⁸Suradujući s “Odborom za priređivanje sveučilišnih predavanja” iz Zagreba.

²⁹B. Svoboda: “Pučko sveučilište u Varaždinu (1917-19)”, Prilozi historiji Varaždina 1967. Varaždin 1967. str. 100

³⁰A. Kovačić: “Pedeset godina narodnog sveučilišta u Varaždinu”, Pedeset godina narodnog sveučilišta u Varaždinu (1917.1967.), str. 65

³¹B. Svoboda: isto, str. 104

³²Održana su ukupno tri ciklusa predavanja s temama: O Istri, Stari Varaždin i Češka.

³³Jedan od sudionika tih zbivanja, Rudolf Maixner u tekstu pod naslovom “Akademsko društvo Tomislav u Varaždinu”, objavljenom u Zborniku za pučku prosvjetu, tvrdi da je tijekom 1921. održano svega 4 predavanja.

³⁴Varaždinska gimnazijska ekstenza počela je s radom u siječnju 1920. godine.

³⁵R. Maixner: “Akademsko društvo Tomislav u Varaždinu”, Zbornik za pučku prosvjetu, str. 68

³⁶isto

³⁷Na tome su, još od početka ovog stoljeća, radili gimnazijski profesor Ivan Milčetić i “akademičari” okupljeni oko “Tomislava”. Prikupljena je mala novčana glavica i nešto knjiga. Studenti su agitirali kod gradskih zastupnika i kroz tisak, ali je izbijanje I. svj. rata i nerazumijevanje gradskog magistrata omelo ta nastojanja. Članovi “Tomislava” Rudolf Maixner, Hinko Weinberger, Oskar Herenheiser i profesor Filić iz Narodne knjižnice, tek nakon rata poradili su ponovno na tom pitanju. Tako je ona konačno počela djelovati 2. III. 1919. godine.

³⁸R. Maixner: isto

Uspjeh te djelatnosti bio je vrlo velik, a ulogu knjižničara obavljali su pojedini seljaci.

³⁹Premda ih je na početku upisano 75, zbog prevrata i niza teškoća završilo je svega 9 polaznika.

⁴⁰R. Maixner: isto

⁴¹Bile su to brošura “Korist gospodarskih zadruga” profesora Adolfa Wisserta i brošura “Nepismenost i pučka knjiga” Milana Kučenjaka.

⁴²R. Maixner: isto, str. 69.

⁴³K. Filić: "Pučko-prosvjetni rad Varaždinske gimnazijske ekstenze i Varaždinskog pučkog sveučilišta od 1920. 1941.", Prilozi historiji Varaždina 1967. Varaždin 1967. str. 108.

⁴⁴Spomen - izvještaj državne gimnazije u Slav. Požegi za školsku godinu 1926./27. Prigodom 200-godišnjice opstanka gimnazije izdao nastavnički savjet, Slavonska Požega 1927. str. 76.

⁴⁵Spomenica Knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze, str. 7.

⁴⁶K. Filić: isto, str. 109.

⁴⁷M Posmodi: "Djelovanje gimnazijske ekstenze u Varaždinu na zdravstvenom području (1920.-1930.)", Pedeset godina narodnog sveučilišta u Varaždinu (1917.1967.), str. 90.

⁴⁸To je učinjeno uz potporu gradske općine u svibnju 1921. godine.

⁴⁹K. Filić: Isto, str 110.

Pomoć je pružila Zemaljska vlada iz Zagreba.

⁵⁰K. Filić: isto, str 110.

⁵¹isto

Već prve godine priređeno je sedamnaest posebnih predavanja za gimnazijalce, a osam za polaznice više djevojačke škole u uršulinskom samostanu.

⁵²Spomenica Knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze, str. 31.

⁵³A. Kovačić: isto, str. 66.

⁵⁴Spomenica Knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze, str. 33. - 54.

⁵⁵Naročito su dobro prihvaćeni Kamanov ciklus "Hamburški zvjerinjak", zatim "Talijanska umjetnost XV. i XVI. stoljeća" Krešimira Filića i Wissertova "Švicarska".

⁵⁶K. Filić: isto, str 110. - 113.

⁵⁷"Kulturno - povijesna izložba grada Varaždina", "Narodno jedinstvo", 28. VII. 1923.

⁵⁸S. Horvat: "Adolf Wissert Život i djelo poznatog gimnazijskog profesora", Spomenica Gradskog muzeja Varaždin 1925. - 1995.

⁵⁹Kao posljedica I. svj. rata i na ovim je prostorima zabilježen porast broja veneričnih oboljenja, širio se endemični trahom, zimi su izbijale epidemije pjegavog tifusa, a kao novost pojavila se epidemija malarije.

⁶⁰M Posmodi: isto, str. 86

⁶¹M Posmodi: isto, str. 89

⁶²isto

⁶³U kontinuiranoj suradnji s Ekstenzom isticali su se liječnici: Stjepan Stanković, Edo Spitzer, Mirko Crkvenac i Vilim Taussig.

⁶⁴Spomenica Knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze, str. 95.

Navedene godine dosegnut je vrhunac od devedeset i pet održanih javnih predavanja.

⁶⁵K. Filić: "Pučko-prosvjetni rad Varaždinske gimnazijske ekstenze i Varaždinskog pučkog sveučilišta od 1920. 1941.", Prilozi historiji Varaždina 1967. Varaždin 1967. str. 111.

⁶⁶M. Kaman: "Narodno prosvječivanje, Deset godina djelovanja Drž. realne gimnazije u Varaždinu", Varaždinska državna realna gimnazija u šk. g. 1929.-30. str. 31.

⁶⁷Za predsjednika spomenutog odbora izabran je gradski načelnik Josip Kovačević, dok su tajnici postali gimnazijski profesori Ivan Kolander i Milan Kaman, a blagajnik, poštanski nadzornik Stjepan Sabolić.

⁶⁸K. Filić: isto, str. 112

⁶⁹Varaždinska državna realna gimnazija u šk. g. 1927.-28. str. 31

Ekstenza je primila nagradu u iznosu od 5000 dinara.

⁷⁰K. Filić: isto, str. 114

⁷¹"Kulturni Varaždin" prof. K. Filića, "Razvoj hrvatske muzike" Ernesta Krajanskog 9. II. i Znameniti Varaždinci kao radnici na polju hrvatske knjige" prof. Franje Galinca održano 12. II.

⁷²"Varaždinska državna realna gimnazija u šk. g. 1927.-28." članak "Radne jedinice naših učenika" uvod

Organizirane su za područje kemije pod rukovodstvom profesora Koščeca, zatim fizike pod vodstvom profesora Kamana i Fitzea, te prirodopisa čime je rukovodio također profesor Kaman.

⁷³isto

⁷⁴“Varaždinska državna realna gimnazija u šk. g. 1929.-30.”

26. listopada 1929. godine održana je konstituirajuća sjednica Zajednice doma i škole, prihvaćena su njena pravila i izabran privremeni odbor.

⁷⁵K. Filić: isto, str. 115

⁷⁶M. Kaman: “Narodno prosvjećivanje Deset godina prosvjetnog rada Drž. realne gimnazije u Varaždinu”, Varaždinska državna realna gimnazija u šk. g. 1929.-30. str. 32

⁷⁷“Pravila Varaždinskog pučkog sveučilišta u Drž. realnoj gimnaziji u Varaždinu”, članak br. 3, “Prosvjetni rad Varaždinskog pučkog sveučilišta 1930./31.”, Varaždin 1931. str. 4

⁷⁸Profesor Kaman već ujesen 1929. godine, nakon što je postao vršitelj dužnosti ravnatelja gimnazije, zahvalio se na dužnosti tajnika Ekstenze, ali su ga umjesto profesora Koščeca izabrali za predsjednika, dok je za tajnika izabran profesor August Fitze. Tu dužnost je prema novim pravilima usklađenim sa zakonom nastavio obnašati i u novim uvjetima, sve do svog odlaska iz Varaždina

⁷⁹A. Kovačić: isto, str. 67.

Tijekom šk. g. 1929.-30. održano je svega dvadeset i pet predavanja, i to isključivo u gradu Varaždinu.

⁸⁰“Prosvjetni rad Varaždinskog pučkog sveučilišta 1930./31.”, Varaždin 1931. str. 4.

⁸¹K. Filić: isto, str. 115.

⁸²K. Filić: isto, str. 116.

⁸³“Državna realna gimnazija u Varaždinu Godišnji izvještaj za šk. g. 1931.-32.”

⁸⁴Tečajevi su zamišljeni kao ciklusi teorijskih predavanja dopunjeni praktičnim radom.

⁸⁵“Državna realna gimnazija u Varaždinu Godišnji izvještaj za šk. g. 1933.-34.”

Ukazom Njegovog Veličanstva od 11. kolovoza 1933. godine, premješten je “po potrebi službe”, dotadašnji ravnatelj Milan Kaman u Novu Gradišku za ravnatelja tamošnje realne gimnazije.

⁸⁶Dužnost predsjednika Pučkog sveučilišta je, prema pravilima, preuzeo novi ravnatelj varaždinske Gimnazije, profesor Josip Krajščan.

⁸⁷“Državna realna gimnazija u Varaždinu Godišnji izvještaj za šk. g. 1935.-36.”

⁸⁸Alexander Kovačić: isto, str. 67.

LITERATURA

- R. Horvat : “Povijest grada Varaždina”, Varaždin 1993.
- H. Sirotković: “50 godina obrazovnog djelovanja Narodnog sveučilišta grada Zagreba”, 80 godina Pučkog - Narodnog sveučilišta grada Zagreba, Zagreb 1987.
- A. Jurinac: “Filokserno povjerenstvo županije varaždinske”, Viestnik filoksernoga povjerenstva županije varaždinske God. II.- br. 1, Varaždin 1891.
- B. Svoboda: “Narodna revolucionarna omladina za Prvog svjetskog rata u Varaždinu” (Rukopis se čuva u varaždinskoj Knjižnici i čitaonici Metel Ožegović.)
- M. Kaman: “Narodno prosvjećivanje, Deset godina djelovanja Drž. realne gimnazije u Varaždinu”, Varaždinska državna realna gimnazija u šk. g. 1929.-30.
- K. Filić: “Javna predavanja u Varaždinu od 1870. do 1877. godine” Pedeset godina Narodnog sveučilišta Varaždin 1917-1967. Varaždin 1967.
- A. Kovačić: “50 godina Narodnog sveučilišta Varaždin 1917-1967”
- “Prosvjetni rad Varaždinskog pučkog sveučilišta 1930/31.”, Varaždin 1931.
- “Gimnazija- SC-Gabriel Santo-Varaždin”, Varaždin 1986.
- “Prilozi historiji Varaždina”, Varaždin 1967.

K. Filić: "Varaždinska gimnazija 1636-1936."

K. Filić: "Varaždinski muzej", Varaždin 1943.

"Spomenica varaždinskog muzeja 1925-35."

R. Maixner: "Akademska društvo "Tomislav" u Varaždinu", "Zbornik za pučku prosvjetu"

A. Wissert: "O varaždinskoj ekstenzi", Zbornik za pučku prosvjetu br. 1-2 , Zagreb 1923.

Primljeno: 2000-11-23